Skog och skogsbruk

Döda träd som står och ligger ner är viktiga för djurlivet. I den halvruttna veden söker insekter skydd.
Foto: WWF Canon/Edward Parker

Skogarna i det forna Östeuropa kan vi avundas här i Sverige. Det finns fler orörda skogar kvar där än hos oss. Ett exempel är att det i Ryssland, Lettland, Estland och Polen finns betydligt fler vitryggiga hackspettar, en symbol för biologisk mångfald på våra breddgrader.

Barrträd är vanligast i de östliga skogarna, som under sovjettiden var statligt ägda. Nu tas allt fler skogsmarker över av privata ägare, som måste lära sig att skydda och bevara sina skogar för framtiden och inte lockas att avverka dem helt för att få snabba pengar.

En skog i Polen kan ge inkomster genom att vara vacker och spännande, så att den lockar turister. En skog i Lettland kan vara guld värd genom att bli virke till byggnader och möbler eller massaved till papper. Förutsättningen i bägge fallen är att skogen sköts på ett sätt som håller på lång sikt.

Kunnig vägvisare

I Bialowiezaregionen finns en naturligt växande skog som är mycket rik på olika växter och djur. Ungefär hälften av området ligger i Polen, resten i Vitryssland. En liten del av skogen är ett ”strikt reservat”. Hit får man bara komma med ett särskilt tillstånd och en kunnig guide.

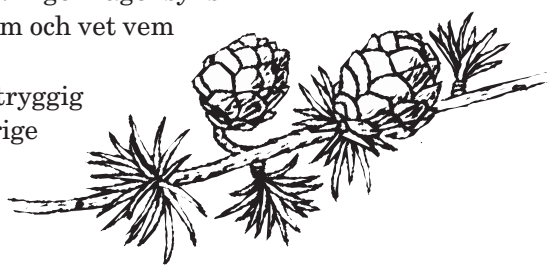
På den polska sidan har Arek Szymura tillstånd att ta med sig grupper. Han undervisar i biologi och skogslära vid skogshögskolan i den by som har samma namn som skogen, Bialowieza.

– Man får inte plocka ett enda bär, eller ens duka upp en picknick här, säger han. Men för den som gillar att vara ute i naturen, och kanske särskilt för den som forskar kring livet i skogen, är vår skog en riktig skattkista.

Hackspettar i mängd

– Tretåig hackspett, säger Arek Szymura plötsligt. Ingen fågel syns till. Men han såg några hål långt ner på en trädstam och vet vem som har gjort dem.

Det finns nio olika hackspettarter i skogen. Vitryggig hackspett finns det gott om, 120 stycken. I hela Sverige finns det bara 20 – 30. Vitryggen trivs bäst i en gammal lövskog med murkna träd, och det har vi brist på.

Antal arter av	Bialowieza-skogen	Ett naturreservat i Skåne	Skogen närmast skolan **– Ut och leta!**
Träd	20	10	
Mossor och lavar	550	300-350	
Hackspettar	9	5	

Skillnader i artrikedom eller biologisk mångfald mellan tre skogar. Vi valde att jämföra Bialowiezaskogen med skogar i Skåne som har ungefär samma klimat. Vad kan de stora skillnaderna bero på?

Mosaik av träd

Bland 20 sorters träd i Bialowieza står ekar som är över 400 år gamla. Höga tallar, granar och almar är också vanliga. De växer fritt och blandat, som en ”mosaik”, säger vår guide.

Att skogen är gynnsam, bevisas av att mer än 550 arter lavar och mossor växer i området. Annars skulle de inte växa där.

År 1988 härjade en tornado i skogen. Massor av träd brakade ihop. Sedan dess har de döda träden fått ligga kvar. Nya träd har slagit rot och växer på de omkullfallna stammarna. God näring i veden lockar till sig massor av insekter och fåglar.

Mäktig bison

I Bialowiezaskogen stod en gång ett palats som byggdes åt den ryske tsaren Alexander II på 1800-talet. Han jagade visent, älg, rådjur och vildsvin. Än idag finns det gott om dessa djur men även många andra arter, såsom varg och lo.

Många turister kommer hit enkom för att få en glimt av visenten, den europeiska bisonoxen. Det är lättast att se det mäktiga djuret när löven har fallit, och det inte är så många andra turister i vägen.

Oskyddat världsarv

Bialowiezaskogen finns på UNESCO:s lista över världsarv. Men den fina utmärkelsen räcker inte för att skydda skogen.

Utanför det strikta reservatet lever skogen farligt, förklarar biologiläraren Szymura, som vill göra om hela den polska delen till nationalpark. Det vill också WWF, Världsnaturfonden, i Polen.

– Staten äger skogen och vill hugga ner en stor del av träden för att sälja virke. Vi tycker att det finns tillräckligt med annan skog i Polen för träbranschen, säger han.

– Det finns inga bevis på att skogsbruk ger en god inkomst till människorna i det här området på lång sikt. Ju fler träd som försvinner,

Vargspår i Bialowiezaskogen. I Polen finns cirka 750 vargar. *Foto: Gunnel Bergström*

desto färre djur blir det kvar. Det vore mycket bättre att satsa på turism med mat och hantverk från trakten.

Hotell Zubrovka och gästhemmet Pod Zubrami inbjuder med sina skyltar till nattlogi i Bialowieza. Alltfler bybor öppnar sina hem för gäster.

Historiens vingslag

Nazister var här. Mitt i den vilda skogen Bialowieza står också en påminnelse om mänsklig ondska. En minnessten har rests över de 200 partisaner som dödades under andra världskriget när de gjorde motstånd mot nazisterna.

Skogen i Lettland

Mest tall, men också gran och björk och andra träd täcker drygt 40 procent av Lettlands yta. Inget annat land i Europa är så beroende av sin skog som Lettland. Virke är den viktigaste exportvaran.

Den som hugger ner träden för att sälja timmer, måste också tänka på framtiden: Hur ska nya träd växa upp i lagom takt? Hur ska de hålla god kvalitet?

Guntars Cirulis tar emot skogsägare. Hit kan skogsägare komma för att se på skogen och diskutera både ekonomi och naturvård.

Foto: Gunnel Bergström

Mest för forskning

Bland ljung och doftande mossor trivs Guntars Cirulis, som har arbetat med skogsvård i Mezole sedan 1991.

– Vi har våta och torra skogar i området, säger han. De skogar som växer på våtmarker lämnas åt sitt öde, så att de kan leva vidare på ett naturligt sätt. Vi har ännu ingen erfarenhet av att hugga i sådan skog.

De skogar som växer i torra områden ingår däremot i en mer detaljerad plan för skogsbruket.

– Vi kalhugger inte, förklarar han. Enligt de nya reglerna lämnar vi kvar 5 - 10 stora träd per hektar. Dels för att skapa korridorer för biologisk mångfald, dels för att låta några träd fröa av sig. Det äldsta tallbeståndet i Mezole är över 280 år gammalt och kan nog stå i 100 år till.

Skogarna i Mezole, mitt i Lettland, är inte avsedda för kommersiellt bruk. Det skogsbruk som bedrivs här är i första hand till för att tjäna som föredöme för andra skogsägare. Många forskare studerar hur skogen utvecklas och med den en mängd olika djur och växter.

Svenska skogsbolag

Kollegan Janis Rozitis från lettiska WWF, Världsnaturfonden, berättar att det har blivit mer och mer populärt bland ungdomar att studera skogsbruk.

En annan trend är att samarbetet mellan svenska och lettiska skogs-

bolag ökar. Bland annat bedriver Assi Domän, Holmen och Södra handel med timmer.

Lettlands ekonomi är svag. Därför finns det risk för att lettiska skogsägare vill sälja massor av timmer på en gång för att tjäna snabba pengar.

– Men då tänker de på alldeles för kort sikt, skogen måste ju skötas väl för att klara behoven i framtiden, konstaterar Janis Rozitis.

Nya skogsägare

Mezole är ett av mycket få statliga skogsbruk som bedrivs med de nya metoderna för hållbart skogsbruk. Inte heller finns det många exempel inom de privatägda skogarna. Efter Sovjetunionens fall äger över 150 000 privatpersoner skog i Lettland. De har fått tillbaka områden som deras släkt ägde före 1940. Många av dessa nya skogsbrukare är oerfarna och har ont om pengar.

Svenska företag har ansvar

Svensk skogsindustri är beroende av råvaror från våra östersjögrannar.

Av vår totala import på 11 miljoner kubikmeter virke per år, kommer ungefär 9 miljoner kubikmeter från Ryssland, Estland, Lettland och Litauen. Mest importerar vi massaved och sågtimmer av barrträd från Ryssland.

Det är svårt att vara säker på att virket kommer från skogar som vårdas för framtiden. Ett sätt är att hålla sig till certifierade råvaror. Vissa skogsägare kan sätta stämpeln FSC på sitt timmer. Det innebär att skogen har besiktigats av Forest Stewardship Council och att avverkningen av skogen inte ska ge negativa följder för ursprungslandet. Det handlar både om miljön och om de sociala villkoren för invånarna.

Certifieringen har inte kommit särskilt långt i Ryssland, Estland, Lettland och Litauen. Taiga Rescure Network är en sammanslutning av miljöorganisationer som arbetar för att fler skogar ska bli certifierade. Men även svenska företag kan snabba på utvecklingen. När de handlar med Ryssland, Estland, Lettland och Litauen kan de kräva certifierat virke och därmed påverka skogsbruket på lång sikt.

Här en tall som strukit med i lågorna. Tall är annars det träd som klarar bränder bäst. Skogsbränder ställer till stora skador men några växter och insekter gynnas av att skogen brunnit. *Foto: Gunnel Bergström*

FSC
FSC Trademark © 1996
Forest Stewardship Council A.C.
FSC-ID Kod FSC-SWE-0007

Håll ögonen öppna efter FSC märket. Fler och fler möbler, papper och andra skogsprodukter med den symbolen kommer att dyka upp i affärerna.

Arbetsuppgifter

1. Förklara orden biologisk mångfald och hållbart skogsbruk.
2. Tänk dig att du besökt Bialowiezaskogen. Skriv ner dina upplevelser i form av en reseberättelse.
3. En skog kan ha ett värde för skogsbruk och skogsindustri. I vilka andra sammanhang kan skogen vara värdefull?
4. Diskutera för och nackdelar med att svensk skogsindustri samarbetar med skogsägare i östländerna. Möjligheter och risker? Vad kan de tjäna på det? Vad kan de lära av varandra? Hur påverkas ekonomin och naturen på lång och kort sikt i de olika länderna?